

Amerikansk imperialism:

DET FILIPPINSKA ÄVENTYRET

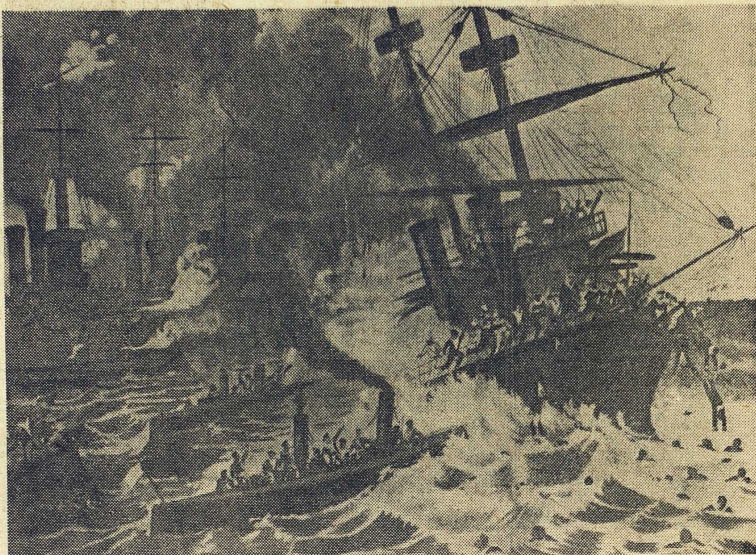
Herbert Tingsten skriver i denna och en följande artikel om USA:s erövring av Filippinerna genom spansk-amerikanska kriget 1898 och den roll detta spelat för amerikarnas ställningstagande till imperialismen.

STYRELSEN härleder "sin rättfärdiga makt från de styrdas samtycke", det är en av de punkter i den amerikanska självständighetsförklaringen som synes avvisa erövringar, imperialism, kolonialism. I denna anda har förklaringen också under bortåt två århundraden återopats i USA. Dess aktualitet har bevarats ännu i våra dagar; de amerikanska statsmännen, det amerikanska folket har förkunnat expansionismens orättfärdighet och kritiserat eller i krig bekämpat de stater som gjort eller sökt göra sig till herrar över andra folk. Monroedoktrinen av år 1823, nära femtio år efter självständighetsförklaringen, har framstått som ett komplement till denna genom sin varning mot andra nationer att söka besittningar inom den amerikanska hemisfären.

Men hur har Amerika självt uppträtt? Det blev till, och det utvidgades väster ut genom fred-

President McKinley.

Sjöslaget vid Manila — en samtida rysk teckning.

liga eller krigiska jordförvärf från infödingarna, indianerna, det lade under sig en stor del av kontinenten genom kriget med Mexiko 1846—1848, det erövrade genom kriget med Spanien 1898 besittningar även utanför den nya världen. I alla dessa fall har det sagts, inom och utom Amerika, att den förda politiken och de förda krigen stred mot de grundsatser som varit och är den stora demokratis ära, och man har brännmärkt det hyckleri som gjort det möjligt att i frihetens namn undertrycka andra. Anklagelserna har fortsatt under detta århundrade: de har vänt sig mot ingripanden och tillfälliga ockupationer i Syd- och Mellanamerika, mot de metoder som använts och de avtal som slutits vid interventionerna i de båda världskrigen, mot den ekonomiska imperialism som påstås känneteckna amerikansk politik i Asien, Afrika och Europa.

Redan under förra hälften av 1800-talet, då ordet imperialism ännu inte präglats, var den amerikanska debatten kring behandlingen av indianer och mexikaner färgad av samma principproblem som sedan fick större räckvidd och skärpa. Hade Jacksons regering rätt att med våld flytta indianstammar i Georgia och Alabama väster ut, hade Polks regering rätt att avpressa Mexiko de väldiga områdena norr om Rio Grande och väster om Mississip-

pi? Expansionisterna segrade, och rättfärdighetsfrågan förvisades snart till arkivens dunkel. Försvaret för vad som skedde var och förblev hänvisningar till det "uppenbara öde" (manifest destiny) som drev den civiliserade och aktiva amerikanska nationen att bli kontinentens behärskare samt den mera realistiska och hållbara synpunkten att denna kontinent

Amiral George Dewey.

snarast måste betraktas som obodda och alltså herrelösa. Då européerna kom till den nya världen fanns sannolikt norr om Mexiko blott några hundratusest eller någon miljon indianer (kanske inte fler än nu), och de landsdelar som Mexiko avträdde 1848

det stod de tidningar som tillhörde William Hearst, vilken nu började sin långa bana som "den gula pressens" representant framför andra. Den republikanska regeringen, som med William McKinley som president kommit till makten år 1896, ansåg inför de kommande kongressvalen en aktion ofrånkomlig: "Om kriget (upproret) på Kuba fortsätter under sommaren utan att någonting blir gjort", skrev senator Henry Cabot Lodge till presidenten, "kommer vi (det republikanska partiet) att lida det största nederlag som tänkas kan." Men i huvudsak var partierna eniga. Både Theodore Roosevelt, biträdande sjöminister och inom några år republikansk president, och demokraternas ledare William Bryan ingick som överstar i den armé av frivilliga som snabbt uppställdes för att erövra Kuba.

Kriget förblev populärt. "Det har varit ett härligt litet krig", skrev John Hay, ambassadör i London och senare utrikesminister, till Roosevelt på sensommaren 1898, "igångsatt med de högsta motiv, genomfört med lysande planering och entusiasm, gynnat av det öde som älskar den modige." Amerikanerna segrade överallt, förlusterna var små, korrespondenter och fotografer försåg publiken med snabbare, bättre och fler nyheter och bilder än i något tidigare krig; det var möjligt att bevara en stämning mitt emel-

var befolkade av endast några tiotusental spanjorer.

På sin spets ställdes frågan först femtio år senare, då USA besegrade Spanien och annekterade öarna Puerto Rico, Hawaii och Filippinerna. Framför allt erövringen av Filippinerna — avlägsna, med en befolkning på nära 8 miljoner — syntes vara ett bevis för att USA inträdde i den konkurrens om besittningar och marknader som kännetecknade vad man vid denna tid börjat kalla imperialism. Det var i det skede då jakten efter kolonier kulminerade; man förberedde Kinas uppdelning, England tog Sudan och Sydafrika, Frankrike Marocko, Ryssland och Japan stred om Östasien. Den filippinska erövringen, debatten kring den i USA, dess avveckling och följder belyser amerikansk hållning och problematik.

USA förklarade den 25 april 1898 Spanien krig. Det var, skriver Louis Halle i sin nyss utkomna "Dream and Reality", "ett folkligt krig som vår regering tvingades till av den allmänna meningen". Det spanska vanstyret på Kuba och de uppror som detta styre framkallade framstod som den väsentliga orsaken, den explosion som förstörde det amerikanska slagskeppet "Maine" i Havannas hamn — för vilken spanjorerna sannolikt med orätt ansågs ansvariga — var den omedelbara anledningen. Pressen, som uttryckte men också bidrog att skapa opinionen, var kanske i högre grad än vid något annat liknande tillfälle den drivande kraften i krigspropagandan; i främsta le-

En amerikansk karikatyr från 1898 över William Hearst och hans "gula press", som tillhörde de drivande krafterna i krigspropagandan.

lan korståg, äventyr och operett. Redan den 12 augusti måste Spanien, i grund besegrat, sluta prelinjär fred.

Krigets mål var att befria Kuba och andra närliggande öar, och från början lovade man att dessa frigjorda skulle få självständighet. På Filippinerna tänkte man inte vid krigsförklaringen; McKinley sade sig inte ha haft någon föreställning om var ögruppen låg. Men situationen på Filippinerna var ungefär densamma som på Kuba: spanskt vanstyre, ständiga uppror med krav på självstyrelse. Den filippinska befolkningen var visserligen inte vit, men den var till övervägande del kristen och kunde till stor del anses "civiliserad"; flera amerikanska iakttagare hade betygat att det filippinska folket stod kulturellt högre än det kubanska och var mera moget för självstyrelse.

Vid krigsutbrottet fattades emel-

lertid av den amerikanska regeringen och av underordnade myndigheter beslut som utan att man då anade det blev bestämmande för den följande utvecklingen. Regeringen beordrade chefen för den amerikanska eskadern i asiatiska farvatten, kommandör Dewey, att uppsöka och förstöra den spanska flottan i Asien; då denna flotta låg i Filippinerna på Manilas redd, begav sig Dewey dit för att utföra sitt uppdrag. Vidare beslöt underordnade myndigheter i Asien, särskilt konsulin i Singapore, att till hemlandet återsända några landsflyktiga filippinska ledare, främst general Aguinaldo, för att underblåsa det pågående upproret mot Spanien; dessa ledare blev — utan den amerikanska regeringens medgivande — försäkrade om att deras land skulle bli självständigt. Dessa transaktioner har i detalj klarlagts i ett arbete av James Blount ("The American Occupation of the Philippines"), som liksom så många andra amerikanska undersökningar är starkt kritiskt mot den politik som ledde till erövringen.

Den 1 maj 1898, alltså fem dagar efter krigsutbrottet, kom det ryktbara sjöslaget vid Manila. Det var snarare en förstörelse än en drabbning. De båda små flottorna var i tonnage ungefär likställda (omkring 20 000 ton vardera), men amerikanerna var ojämförligt överlägsna i bestyckning, snabbhet och träffsäkerhet. Vid 5-tiden på morgonen började man skjuta till måls på de spanska fartygen, klockan 7 tog man en frukostrast på två timmar, klockan 9 började man skjuta igen, och klockan 11 var den spanska flottan förintad. De amerikanska förlusterna var åtta lätt sårade; intet amerikanskt fartyg var allvarligt skadat. Men denna seger, krigets första, hälsades med en gränslös hänförelse, den blev en symbol för den nya världens överlägsenhet. Dewey utnämndes till amiral, blev nationalhjälte och diskuterad som presidentkandidat. Den biografi som en släkting omedelbart ägnade honom ger en läcker bild av till varvet stegrad chauvinism och segerstolthet; Dewey, som konstaterades härstamma från Karl den store, blev alla tiders store sjöhjälte — något som ens påminde om Manila kunde Nelson inte ha gjort, förklarade militärer och journalister i tidningarna. Det är mot bakgrunden av denna yrsel som den följande erövringen måste ses.

Under de närmaste två månaderna besegrade de filippinska

nationalisterna, ledda av den genom Deweys försorg återförde Aguinaldo, de spanska trupperna på ögruppen och började belägringen från landsidan av Manila. Filippinerna utgick från att de skulle bli självständiga, Aguinaldo avgav redan i juni en oavhängighetsförklaring, senare utsågs en folkrepresentation, och Aguinaldo installerades som president. Men amerikanerna, som till en början uppmuntrat Aguinaldo, ställde sig alltmera reserverade till hans anspråk. Amerikanska trupper översändes till Filippinerna och genomförde med undanskjutande av de infödda styrkorna Manilas erövring den 13 augusti. Detta oklara läge bestod intill det definitiva fredsslutet kring årsskiftet 1898—1899. Då förvandlades i ett slag de frihetsmän som bekämpat Spaniens grymma våld till upprorsmän mot civilisationens bärare USA.

HERBERT TINGSTF